

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:43

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning vid Heds prästgård

RAÄ 81:1, fastigheten Heden 1:10, Heds socken,
Skinnskattebergs kommun, Västmanland

Erica Strengbom

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:43

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Schaktningsövervakning vid Heds prästgård

RAÄ 81:1, fastigheten Heden 1:10, Heds socken,
Skinnskattebergs kommun, Västmanland

Erica Strengbom

Lst dnr 431-30-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:43

Författare Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

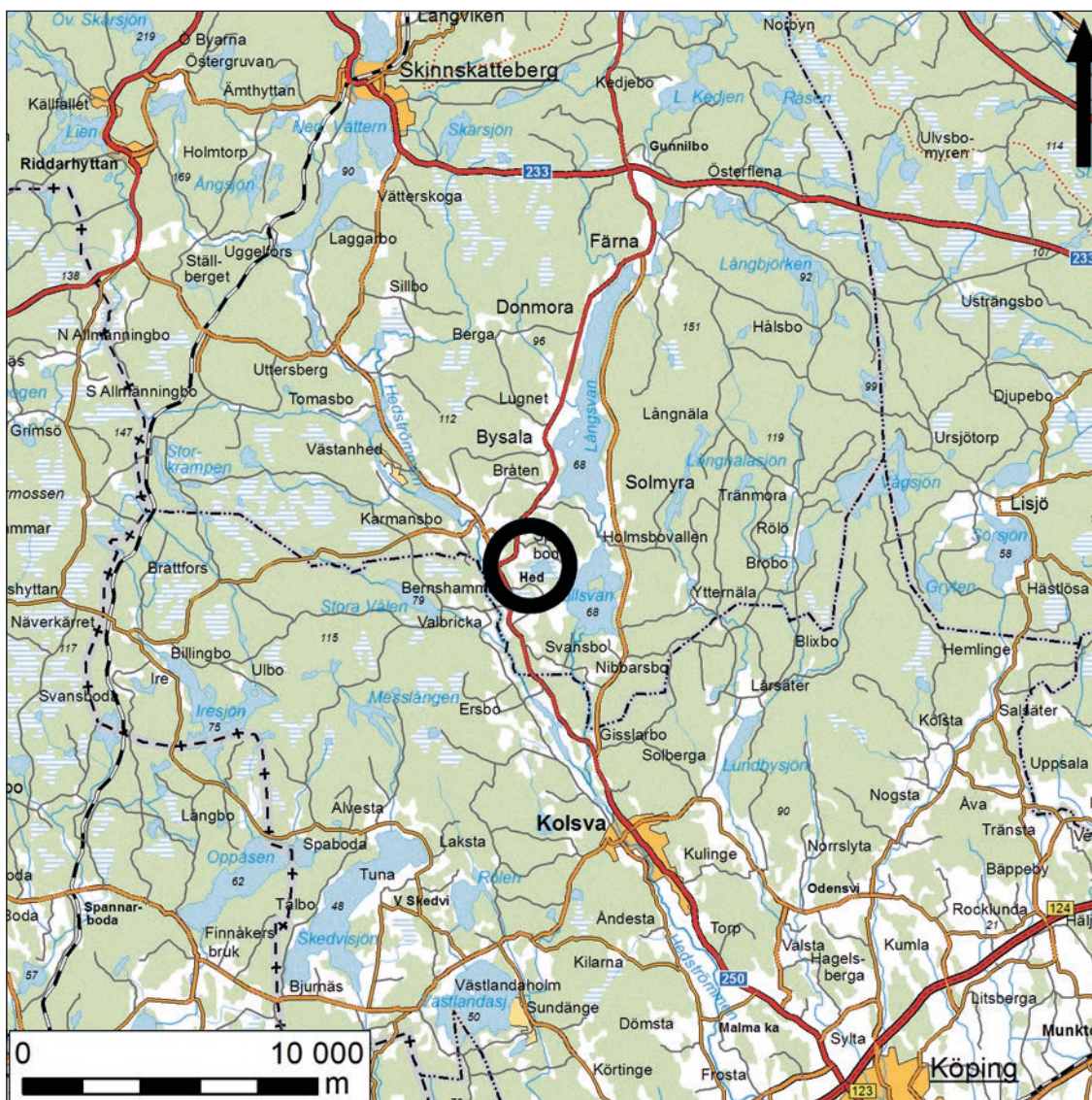
Omslagsfoto Östra sidan av Heds prästgård med schakt framför.
Foto taget från söder av Erica Strengbom.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Resultat	7
Tolkning.....	9
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	10
Referenser	12
Tekniska och administrativa uppgifter.....	13
Bilagor	14

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över trakten kring Heds prästgård med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Arkeologgruppen i Örebro AB har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Heden 1:10. Fältarbetet utfördes den 15 juni 2016. Uppdraget föranleddes av att fastighetsägaren ska anlägga en ny avloppsanläggning. Markingreppet utfördes i nära anslutning till fornlämning Hed 81:1, en ödekyrkogård med okänd utbredning. Länsstyrelsen hade därför beslutat att schaktningen skulle övervakas.

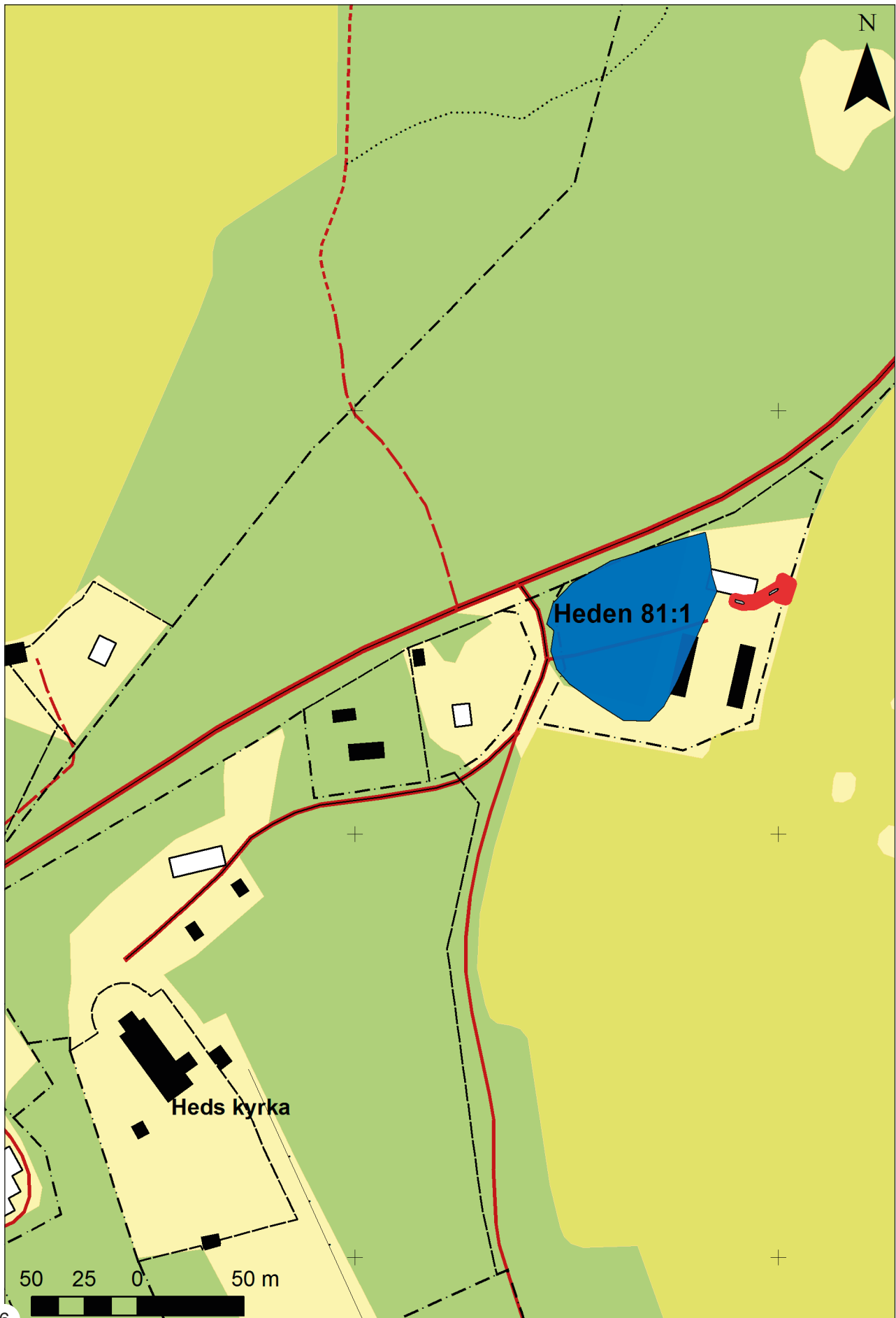
Totalt grävdes två schakt om sammanlagt 30 löpmeter. Endast sentida lämningar i form av ett stolphål och en grop med tegel och buteljglas påträffades. Lämningarna bedömdes därmed inte vara av arkeologiskt intresse.

Inledning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län har Arkeologgruppen i Örebro AB utfört en arkeologisk undersökning inom fastigheten Hed 1:10. Uppdragsgivaren planerar att förlägga en ny trekammarbrunn och infiltrationsbädd. Markingreppet utfördes i anslutning till fornlämning Hed 81:1, en ödekyrkogård. För kostnaderna svarade fastighetsägaren.

Bakgrund och kulturmiljö

Undersökningsområdet ligger i Heds socken i mellersta Västmanland mellan sjöarna Långsvan och Lillsvan i Hedströmsdalen. Landskapet karakteriseras av uppodlade dalgångar med skogsklädda höjder och hedmarker – därav namnet. På en ås öster om Hedstommen går den gamla landsvägen från Köping till Bergslagen. Öster om åsen uppfördes år 1593 ett kapell med intilliggande prästgård. Under 1600-talets början expanderade järnbruken vilket medförde en kraftig befolkningsökning i bygden. Från att ha varit skogsfjärding under Malma socken bildade Hed en egen församling år 1648. År 1649 bildades ett bergslag som kom att ingå i Skinnskattebergs bergslag. Kapellet ansågs då för litet och började förfalla. År 1682 påbörjades byggnationen av en ny korsvirkeskyrka på åschrönet som vid 1700-talets slut i sin tur ersattes av nuvarande stenkyrka. Invid platsen för kapellet och begravningsplatsen byggdes år 1798 Heds prästgård, som består av en reveterad huvudbyggnad och två timrade flyglar (www.svenskakyrkan.se) Platsen för kapellet och begravningsplatsen är i FMIS registrerat som Heden 81:1. I fornminnesregistret finns uppgifter om att det funnits ett kapell på platsen från slutet av 1500-talet fram till år 1687. Det markerade området i Fornsök är cirka 100x80 meter stort men utbredningen är okänd. I områdets nordöstra del har människo-ben påträffats i samband med att man grävde en brunn på 1930-talet.

Figur 2. Översiktskarta med ödekyrkogården och schakt. Skala 1:2 500.

Benen hittades på cirka två meters djup. I områdets sydvästra del ska enligt utsago också en grav finnas. Fram till år 1796 var platsen inhägnad med en stenmur. När prästgården byggdes användes stenarna från muren till uppförandet av prästgården. Ett trästaket fanns kvar runt den gamla kyrkogården fram till år 1829 (www.fmis.raa.se/cocon/fornsok).

Syfte och frågeställningar

Syftet med schaktningsövervakningen var att löpande dokumentera den del av fornlämningen som berördes och att ta tillvara fornfynd.

Undersökningen skulle klargöra följande:

- *fornlämningens utbredning inom schaktet*
- *bedömning av kulturlager, anläggningar och fyndkaraktär, mängd och bevarandegrad*
- *preliminär datering*
- *preliminär tolkning av fornlämningen.*

Metod och genomförande

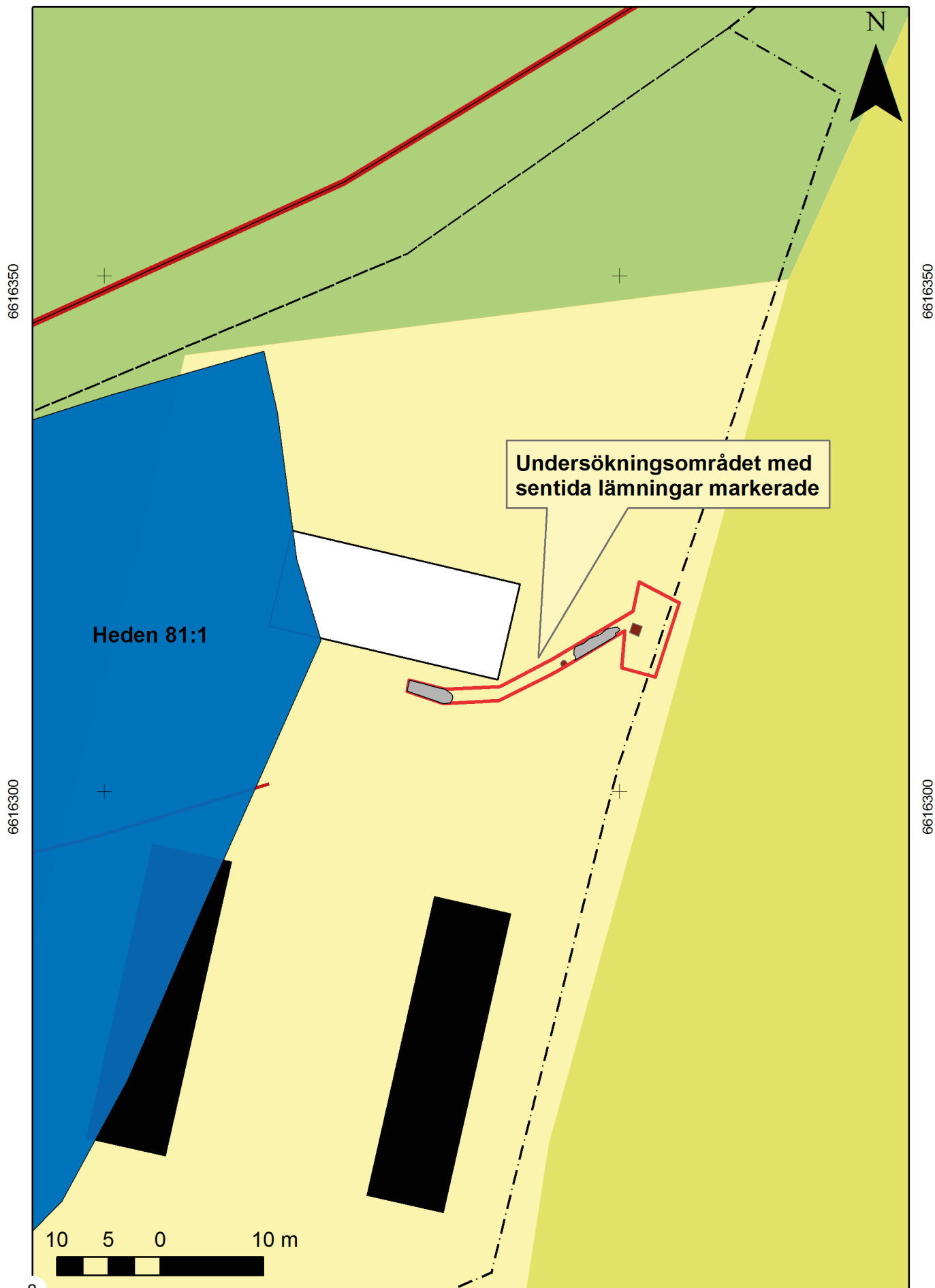
Den arkeologiska undersökningen utfördes i form av schaktningsövervakning, vilket innebar att en arkeolog övervakade schaktningen. Arbetet skedde med skiktvis grävning med maskin ner till lager- och/eller anläggningsnivå. De lager och anläggningar som påträffades grävdes för hand för att utröna dess tillkomst och funktion. Anläggningar och lager mättes in med RTK-GPS, fotograferades och ritades i profil. Den skriftliga dokumentationen bestod av schaktbeskrivningar och anläggningsbeskrivningar.

Resultat

Schakt 1 grävdes med en skopbredd på cirka 1,3 meter. Längden på schaktet mätte 26 meter. Schaktet löpte från bostadshusets södra sida och rakt österut över gårdsplanen i cirka 7 meter, för att vid hörnet av huset svänga något norrut ut genom en gräsmatta. Längs med huset fanns ett 0,20 meter tjockt lager med påfört grus. Under detta låg ett 0,20 meter tjockt lager av påförd lera blandat med taktegel, tegelsten, järnskrot och murbruk. Lagret var synligt i cirka fem meter och låg kring ett äldre avloppssystem med cementrör. Strax sydost om bostadshusets gavel framkom ett stolphål som var synligt direkt under matjordslagret. Här var matjorden cirka 0,20 meter tjock och under det fanns ett omrört lager av sand blandat med matjord. Den sterila undergrunden påträffades på 0,50–0,60 meter och bestod av gulorange sand som i öster övergick till beige silt.

543350

543400

Figur 3. Plan över undersökningsområdet markerat med rött. De sentida lämningarna är också utmärkta. Skala 1:500.

Figur 4. Schaktet sett från öster.
Foto av Erica Strengbom.

Figur 5. Schaktet för infiltrationsbädden med sentida grop sett från öster. Foto av Erica Strengbom.

Schakt 2 grävdes i nord sydlig riktning på platsen för den planerade infiltrationsbädden och mätte 4x8 meter. Under matjorden påträffades en fyrkantiga grop med raka kanter. Gropen mätte cirka 1x1 meter och var 0,40 meter djup. I fyllningen till gropen påträffades en skärva yngre rödgoods av 1800–1900-tals typ, samt en skärva buteljglas. Matjorden var 0,20 meter djup och låg direkt på den sterila undergrunden som här bestod av gulorange sand med stråk av beige silt.

Tolkning

Det påförda lerlagret låg i anslutning till den äldre avloppsanläggningen och har troligtvis tillkommit i samband med att man grävde denna brunn. Takteglet och järnskrotet i lagret tyder också på en sentida datering. Stolphålet var grävt från en hög nivå vilket visar att stolphålet grävts i sen tid. Stolphålet låg i höjd med bostadshusets sydöstra gavel och är troligen ett stolphål från en borttagen el- eller telefonstolpe. Den varviga jorden som påträffades här tyder på att man har grävt om ytan, kanske i samband med att trädgården anlades. Här påträffades ett vinkeljärn och några fragment av taktegel. Den fyrkantiga gropens funktion och tillkomst är oklar, men den keramik och den glasskärva som hittades i lagret antyder en sentida datering. Lämningarna bedömdes inte vara av arkeologiskt intresse.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med schaktningsövervakningen var att löpande dokumentera den del av fornlämningen som berördes och att ta tillvara fornfynd.

Undersökningen skulle klargöra följande:

- *fornlämningens utbredning inom schaktet*
- *bedömning av kulturlager, anläggningar och fyndkaraktär, mängd och bevarandegrad*
- *preliminär datering*
- *preliminär tolkning av fornlämningen.*

Utredningsarbetet följde den upprättade undersökningsplanen och visade att inga fornlämningar berördes. Syftet är därmed uppfyllt.

Referenser

WEBBMATERIAL

Digital databas för fornminnesinformation FMIS (2016-05-31)

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Svenska kyrkan

<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=931233> (2016-06-23)

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Västmanland
Län	Västmanland
Kommun	Skinnskatteberg
Socken	Hed
Fastighet	Heden 1:10
Fornlämningsnummer	Hed 81:1

Projektledning	Erica Strengbom
Personal	Erica Strengbom

Undersökningstid	2016-06-15
Undersökt yta	66 m ² , 30 löpmeter
Koordinater	X 6616000 Y 543200
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer

431-30-2016

Arkeologgruppens projektnummer

2016_43

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	26x1,30	0,6	0,20 meter påfört grus. 0,20 meter lera med tegel, murbruk och enstaka sten som blev djupare i öster 0,40-0,60 meter under marknivå steril gulbeige sand. I öster var undergrunden mer siltig och här fanns ett varvigt lager av matjord och sand. En stolphål av sentida datering påträffades i schaktet.
2	8x4	0,4	0,20 meter matjord ner på steril gul orange sand med siltiga stråk. Här påträffades en fyrkantiga grop med buteljglas och tegel i fyllningen.

